

ERFGOED BRUSSEL

April 2016 | N° 18

Dossier **DE GEMEENTEHUIZEN**

Varia **HEMELBRUSSEL**

HET GEMEENTEHUIS VAN SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE

RESTAURATIE VAN EEN MODERNISTISCH GEBOUW

ROOSE PARTNERS ARCHITECTS
ARCHITECTENBUREAU

Gemeentehuis van Sint-Lambrechts-Woluwe
(arch. Joseph Diongre) na restauratie (A. de Ville de Goyet, 2016 © GOB).

Aan de bouw van het gemeentehuis van Sint-Lambrechts-Woluwe is een lange rijpingsperiode voorafgegaan. In 1909 werd op initiatief van burgemeester J.B. De Cock een wedstrijd voor een nieuw gemeentehuis uitgeschreven, met als doel de gemeentediensten in één gebouw te centraliseren. Het eerste ontwerp van Joseph Diongre, dat verkozen werd uit 43 inzendingen, werd echter niet uitgevoerd omdat er een discussie ontstond over de keuze van het terrein. In 1914 maakt dezelfde architect een tweede ontwerp voor de locatie van het huidige gemeentehuis. Dit ontwerp in uitgezuiverde neo-Vlaamse renaissancestijl bleef echter opnieuw in het ontwerpstadium steken door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en de economische moeilijkheden die daarop volgden.¹

Pas 20 jaar later, in 1934, werden de plannen voor een gemeentehuis terug boven gehaald. Diongre

maakte een derde ontwerp, dat uiteindelijk tussen 1937 en 1939 werd gebouwd. Dit ontwerp verschilde aanzienlijk van de twee eerste versies, aangezien Diongre intussen een overtuigd modernist was geworden, zoals blijkt uit het gebouw van het voormalige Nationaal Instituut voor Radio-omroep (Flageyplein) en de sociale woningen die hij in die periode in Brussel bouwde. Het gemeentehuis, een belangrijk gebouw van het interbellum in modernistische art-decostijl, werd in 1995 in zijn geheel beschermd omwille van zijn historische en artistieke waarde.

Na een restauratiecampagne, begonnen in 2009, is het gebouw weer helemaal opgeknapt. De restauratie en renovatie betroffen de gevels, de balkons, het schrijnwerk van de vensters, de daken en de koepel (afb. 1). De interventies moesten het erfgoed respecteren en tegelijk de technische kwaliteit van het gebouw ver-

Afb. 1

Detail van de toren met het steenverband van de gele bakstenen, foto voor restauratie (© Roose Partners Architects).

beteren, daarbij rekening houdend met de onderhoudskosten. Er werd uiteindelijk een compromis gevonden tussen een strikte restauratie van het oorspronkelijke ontwerp – dat

Afb. 2

Opstand van het gemeentehuis van Sint-Lambrechts-Woluwe. Overzicht van de interventies: 1) te restaureren gele Boomse baksteen; 2) te restaureren sokkel in hardsteen; 3) te restaureren monelen in blauw-zwart geglazuurde keramische zandsteen; 4) te restaureren zichtbaar beton; 5) drempel in natuursteen; 6) te restaureren oorspronkelijk metalen schrijnwerk; 7) nieuw stalen schrijnwerk; 8) restauratie van de klok en het oorspronkelijk schrijnwerk; 9) restauratie van bestaande deur; 10) deksteen.

op technisch niveau weinig performant was – en een restauratie die kon zorgen voor betere thermische en akoestische prestaties. Deze oplossing werd goedgekeurd door de administratieve instanties (Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, Directie Monumenten en Landschappen).

.....

DE GEVELS

De gevels bestaan uit gele Boomse baksteen, met schaduwvoegen en verdiepte stootvoegen (afb. 2). De sokkel, de vensterbanken en de lateien zijn gemaakt van geciseleerde hardsteen. Het oorspronkelijk stalen schrijnwerk was vervangen door PVC of aluminium. De monelen van de vensters zijn bekleed met donkerblauwe emailtegels. Voor de eigenlijke restauratie werden de gevels eerst gereinigd. Er werd iconografisch onderzoek verricht, er werden testen uitgevoerd en de algemene toestand van het gebouw werd minutieus in kaart gebracht. Dit maakte het mogelijk om precies te bepalen welke oppervlakken en elementen moesten worden vervangen in functie van de aangetroffen pathologieën (door vorst gebarsten bakstenen, gespleten bakstenen en bekledingen enz.). Er werd een gedetailleerde inventaris opgesteld van de pathologieën van het metselwerk, de stenen, het raamwerk en de daken. Deze gegevens werden samengebracht op een syntheseplan, aangevuld met een gedetailleerde beschrijving van de oorzaken en de toe te passen remedies.

.....

BAKSTENEN

De gevels waren deels in slechte staat door de aanwezigheid van gebarsten bakstenen en als gevolg van een niet aangepaste reiniging. Kleurwijzigingen en diverse infiltraties hadden de buitenbekleding

aangetast. De bakstenen vertoonden diverse gebreken: vuil, oude restauraties, aangetaste voegen. Wat de bakstenen betreft, waren er drie soorten interventies: volledige vervanging, vasthechting en/of hervoegen van het metselwerk (afb. 3). De vervanging gebeurde met nieuwe bakstenen, van hetzelfde formaat en in de oorspronkelijke kleuren en nuance, met respect voor het oorspronkelijke steen-

verband. De nieuwe bekleding werd opnieuw gevoegd met een schaduwvoeg om de door Diongre geplande esthetische aanblik te behouden.

.....

NATUURSTEEN

Net als de bakstenen waren de parementstenen in de loop van de tijd aangetast en vertoonden ze diverse

Afb. 3
Restauratie van de bakstenen (© Roose Partners architects).

Afb. 4
Gevel en schrijnwerk na restauratie (© Roose Partners architects).

pathologieën (vervuiling, afschilfering, stylolitische barsten, breuken, oude restauraties, aangetaste voegen), waardoor de waterdichtheid van de gevel in het gedrang kwam. Voorafgaand aan elke interventie werd, net als voor de bakstenen, de natuursteen grondig gereinigd. Eens de aangetaste stenen op het plan gelokaliseerd waren, werden volgende interventies uitgevoerd: gedeeltelijke of volledige vervanging van de steen, vasthechting, hervoeving van het metselwerk. De nieuwe stenen voor volledige of gedeeltelijke vervanging moesten dezelfde eigenschappen hebben als de bestaande stenen.

DE BALKONS

Het balkon van de burgemeester en de drie balkons van de Raadzaal werden grondiger aangepakt om ze in hun oorspronkelijke staat te herstellen. De bestaande stalen borstweringen en hun hechtingen werden weggehaald en naar oorspronkelijk model vervangen door sierbakstenen, identiek aan die van de gevel.

DE DAKEN

Om waterinsijpeling te voorkomen, werd besloten om de bestaande dakbedekking te behouden, maar deze aan te vullen met een nieuwe, en ze ook van een thermische isolatie te voorzien. De koepel en bovenlichten werden zorgvuldig gereinigd en de gebroken of gebarsten glastegels werden vervangen door nieuwe met dezelfde afmetingen, en identiek qua uitzicht en kleur. De dakbedekking werd grondig gereinigd en van een nieuwe coating voorzien. Op de betonnen gedeelten van de koepel, de bovenlichten en gordellijsten werden met de kwast twee lagen cementgrijze, waterdichte micromortel aangebracht.

BUITENSCHRIJNWERK

Voor de restauratie van het schrijnwerk werd een grondige analyse verricht om zo dicht mogelijk aan te sluiten bij de intenties van Diongre (materialen, verdelingen en profielen) en tegelijk te voldoen aan de huidige technische vereisten (waterdichtheid, thermische en akoestische isolatie enz.). Na analyse van de thermische studie van het gebouw, opteerden de auteurs voor stalen schrijnwerk zonder onderbreking van de thermische brug (afb. 4). De vorm is gebaseerd op de analyse van een oorspronkelijk profiel dat werd gedemonteerd. Er werd een stratigrafische analyse uitgevoerd om de exacte kleur van het oorspronkelijk schrijnwerk terug te vinden. Het schrijnwerk werd voorzien van een kozijn gevat binnen een kader, afgesloten met een stalen buis, vergelijkbaar met het oorspronkelijke houten kozijn. Er werd een dubbele, zonwerende beglazing geplaatst met versterkte thermische isolatie HR, bestaande uit twee ruiten gescheiden door een holle metalen verbinding gevuld met een siccatief. Het geheel werd vastgezet met een dubbele elastische voeg die de hechting in de tijd moet verzekeren.

Vertaald uit het Frans

Restauratiewerken:

2009

Oprachtgever:

Gemeentebestuur
Sint-Lambrechts-Woluwe

Architect:

ROOSE PARTNERS Architects

Prijs van de werken:

1.483.377,37 EUROS

NOOT

1. Zie hierover het artikel van G. Leloutre p. 20 tot 37.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Jean-Marc Basy, Stéphane Demeter, Paula Dumont, Murielle Lesecque, Cecilia Paredes, Brigitte Vander Bruggen en Anne-Sophie Walazyc. Met de collaboratie van Olivia Bassem

EINDREDACTIE

Stéphane Demeter

SECRETARIAAT VAN REDACTIE

Murielle Lesecque

COORDINATIE VAN ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE VAN HET DOSSIER

Cecilia Paredes

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Coffi Barboza, Michel Debeule, Paula Dumont, Michèle Herla, Harry Lelièvre, Géry Leloutre, Cécile Mairy, Benoît Mihail, Cecilia Paredes, Barbara Pecheur, Roose Partners Architects, Christian Spapens, Brigitte Vander Bruggen, Barbara Van der Wee, Manja Vanhaelen, Tom Verhofstadt.

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Data Translations Int.

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Wim Kenis, Harry Lelièvre, Griet Meyfroots, Coralie Smets, Tom Verhofstadt en de leden van het redactiecomité

VORMGEVING

The Crew Communication

DRUK

IPM printing nv

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt, Brigitte Vander Bruggen. bpeb@sprb.irisnet.be

BEDANKINGEN

Françoise Boelens, Ralf Boswell, Philippe Charlier, Julie Coppens, Farba Diop, Stéphane Duquesne, Alice Gérard, Philippe de Gobert, Alfred de Ville de Goyet, Anne-Cécile Maréchal, Marc Villeirs.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Arlette Verkruyssen, directeur-generaal van Brussel Stedelijke Ontwikkeling/ Gewestelijke overheidsdienst Brussel, CNN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel.

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Monumenten en Landschappen – Cel Sensibilisatie
CNN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel
<http://erfgoed.brussels>
broh.monumenten@gob.irisnet.be

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen om alle reproductierechten te betalen toch nog gerechtigden zijn die niet gecontacteerd werden, dan worden zij verzocht zich kenbaar te maken bij de Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

LIJST MET AFKORTINGEN

AAM – Archives d'Architecture Moderne
ARA – Algemene Rijksarchief
CIDEP – Centre d'Information, de Documentation et d'Etude du Patrimoine
DCBSO – Documentatiecentrum van Brussel Stedelijke Ontwikkeling
DML – Directie Monumenten en Landschappen
GOB – Gewestelijke Overheidsdienst Brussel
KBR – Koninklijke Bibliotheek van België
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium / Institut royal du Patrimoine artistique
KMKG – Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis
SAB – Stadsarchief Brussel
ULB – Université libre de Bruxelles

ISSN

2034-578X

WETTELIJK DEPOT

D/2016/6860/011

Cette revue paraît également en Français sous le titre *Bruxelles Patrimoines*.